

Tweede Kamer als bewaker van toezicht

Drs. M. van Riel

In de discussie over het intern toezicht bij onderwijsinstellingen, woningcorporaties en zorginstellingen is er nog geen afdoende antwoord op de vraag hoe dit te verbeteren. Het is een illusie dat governanceregels, die nodig zijn, op zichzelf de oplossing bieden. Primair gaat het om kwalitatief inhoudelijk en procesmatig goed toezicht. Hiervoor heb je gekwalificeerde toezichthouders nodig met de juiste competenties en persoonskenmerken. Toezicht bij de stichtingsvorm, die in het (semi-)publieke domein gebruikelijk is, kent een coöptatiesysteem. In commerciële bedrijven benoemt en ontslaat de aandeelhoudersvergadering de toezichthouders (commissarissen). Dit zou je als waarborg kunnen zien, externe druk in de vorm van een 'bewaker' is nuttig. Een orgaan waar raden van toezicht verantwoording aan afleggen, kan deze lacune opvullen.

De samenleving is de stakeholder van instellingen in het (semi-)publieke domein. Een 'bewaker' moet dus de samenleving representeren. De Tweede Kamer komt het meest in aanmerking, ook omdat instellingen niet aan gemeente- en provinciegrenzen zijn gehouden. De Tweede Kamer zal deze taak niet zelf uitvoeren. Net als voor andere taken kan een College worden ingesteld waarvan de Collegeleden worden benoemd door de Tweede Kamer. Het bureau van dit College kan compact zijn, men kan gericht expertise inroepen. De taak moet zo effectief en efficiënt mogelijk worden ingericht. Dit is te vergelijken met het College Persoonsbescherming of het College voor de Rechten van de mens. De verantwoording gaat niet over de inhoudelijke kant van het toezicht, omdat dit per definitie aan de organisatie en haar adviesorganen zelf is. Het moet gaan over de waarborgen voor het houden van goed toezicht. Dus gaat het om de wijze van toezicht houden, de gevolgde procedures in selectie, tot (her-)benoeming van bestuurders en toezichthouders, inclusief de beoordeling van het bestuur en de zelfevaluatie. Ook hoe een raad tot besluitvorming komt en over hoe men stuurinformatie heeft verkregen en gehanteerd. Het College stuurt een jaarlijkse set vragen die elke raad van toezicht beantwoordt en houdt een beperkte steekproef. Een soort van 'apk' voor toezicht. Het ligt voor de hand dat ook klachten van burgers over toezicht in 'tweede lijn' bij het College worden ingediend en behandeld. Het College zou ook 'tucht' kunnen uitoefenen. Dit College vervangt bestaande vormen van 'toezicht op toezicht'. Er zou een register moeten komen, waar toezichthouders na toetsing kunnen worden ingeschreven. Alleen geregistreerde toezichthouders mogen door instellingen worden benoemd tot toezichthouder. Controle hierop kan, ook door de accountant, geschieden via het jaarverslag.

Welke sancties kan het College toepassen? Tucht als aparte deeltaak van het College kent hierin zijn eigen dynamiek, vergelijkbaar met het medisch tuchtcollege. Verder moet terughoudendheid betracht worden, omdat het geen 'dreigfunctie' moet hebben, maar een 'helpfunctie'. Bij een geconstateerd gebrek kan een publiek 'advies' worden gegeven. Hoewel dit advies niet afdwingbaar is, gaat er een preventieve en corrigerende werking vanuit. Er kunnen ook conferenties en leergangen worden ontwikkeld en er is de expertisecentrumfunctie. Daarnaast worden belangrijke bevindingen, algemeen en specifiek, in een 'jaarverslag toezicht' aan de Tweede Kamer aangeboden. De Kamer kan hier een debat aan wijden en zaken onder de aandacht brengen van de betrokken minister. Hoewel deze oplossing ook niet ideaal is, biedt het meer waarborgen voor goed toezicht dan de huidige situatie. Alternatieven zijn welkom.

Rinus van Riel is toezichthouder van Samen in Den Haag en van Star-mdc in Rotterdam.